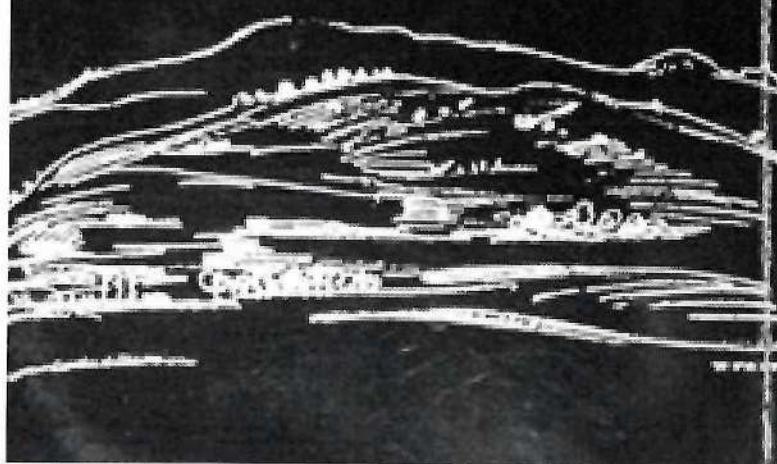

שריד שלא שרד

קורות ננייק-עטום הורביז

1948 - 1931

ברזילי - זאלן

תוכן

הלוֹן קְמִינְסְקִי אַנְיָ מְגֻלָּה אֶת בֵּן דָּודִי נָנוּקִינְחָוּם הַוּרְבִּיצָן

*

13	חברי נוניק	רפאל שלוֹרְשִׁלְגֶּנֶר
19	אד מוצל מאש	אנַהַ נְתַנְבָּלָט
21	רבקה מודזובסקי (הלהגוט)	בָּאוּ לְהִגִּיד שְׁלָום
25	"בָּיְ כְּדוּרִים לֹא פָגָעִים"	יעֲקָב סּוֹסְלְנְסִיקִי
27	היינו שלושה חברים	יְוָסָף שְׁפִירָא
32	נוֹנִיק מַתְנוּיִיס לְפָלְמִיחָה	בּוֹנִים וַיְנַטְּרוֹב
34	המשקפיים של נוניק	אַבְרָהָם גּוֹלְדוֹסֶר
37	אָפָי אָתָר לֹא יְדַע אֵיךְ הִיא וְמָה הִיא	מִיְּטָק זִיגְבָּנֶר
38	הנָּוחַלְצִים	גַּבִּי רַיְסְמָן
43	על רַכְסַתְהוֹתִים	מַצְלִיחַ שְׂתָח
46	נוֹנִיק הִיא בְּמַחְלָקָה שְׁלִי	דָּן כָּהּוֹן

*

A Fallen Survivor

The Story of Nuniek (Nahum) Horowitz

1931 - 1948

Ed.: Hélène Kaminsky

תחקור וגבית עדויות: הלוֹן קְמִינְסְקִי

כל הזכויות שמורות © 2001

להלוֹן קְמִינְסְקִי

הרָב צִירְלָסִון 21, תִּلְאָבִיב 62302

טל' 03-6048732

אין להעתיק, לשכפל, לצלם, להקליט, לתרגם,
לאחסן במאגר מידע או להפיצו ספר זה
או קטעים ממנו בשום צורה ובשום אמצעי,
אלקטронני, אופטי או מכני (לרבות צילום
והקלטה), ללא אישור בכתב מהמוץ לאור

הוצאתה פרטית - הלוֹן קְמִינְסְקִי

דף חרך

תִּלְאָבִיב, 2001

נוןיק

7

תודה נטענה ליהודית ארבעות, אלמנת אריה ארבעות,
לרבקה מודובסקי, ליעסף שפירא, לאברהם גולדווסר,
ולבונים ויינטروب, על התמונות שהעמידו לרשותי.

6

אני מגלת את בן־דודי נוניק הורביז

אחרי עלייתו ארץ מארפת ב-1961, נודע לי מפי דודי שמו אל שוווץ, שעלה ארץ מפולין כבר ב-1931, שבנדודי נוניק (נחום), ליד ברודי שבדורות פולין, היחיד מבני משפחתי אמי ששרד את השואה, עלה כמעפיל ב-1947, הוגלה עליידי הבריטים לקורפו עם חבריו למסע וישב שם במחנה מעצר, ומן־מה אחר הגיעו ארץ התגיים לפלמ"ח ונפל בקרב באוזר לטרון.

נוןיק היה הבן הבכור של מרימ, אחותה הבכירה של אמי רחל. לאחר עליית אמי ארץ, עלייתו עמה פעמים אחדות אל לוח'מצבתו הקבוע בקרבר אחים בבית הקברות הצבאי שבהר הרצל, אך בפעמים אלה לא שאלתי את עצמי אל קבר מי, בעצם, אני עולה. נוניק,cadom חי, לא היה קיים בשכilli, שהרי לא הכרתינו כלל.

ואכן על חייו של נוניק בפולין עד פרוץ המלחמה, על דרכו ארץ, על חייו בארץ ועל נסיבות נפלתו, לא ידעת דבר. התעניינותו בגורלו החלה כאשר ביום הזיכרון לשואה ב-2000 נכחתי בטקס הזיכרון ב"יד ושם" בירושלים. לאחר ממליך המשאות בטקס זה, יהודה שטרנפולד, אמר באותו מעמד שהוא מבקש להקים אנדרטה לכל ניצולי השואה הגמדדים, שנפלו במלחמה העצמאות. דבריו עוררו בי רצון לדעת יותר על בני משפחתי שנספו בשואה וביחוד התעוררה بي סקרנות לגבי בן־דודי, שנחרג מבלי שהספקתי להכוו.

הצעד הראשון שעשיתי היה לאתר את יהודה שטרנפולד. משנפגשנו התברר למרכה אכזבי, כי אין הוא יודע דבר על נוניק. כל شيء לעשות היה להפנותני לעמוד מס' 249 בספר "זוכר - פרשיות חיים ומותם של הנופלים במלחמת הקוממיות בישראל" - שהוציא משרד הבטחון ב-1955,

שם הוקדשו לזכרו של נוֹגִינְק שמנוה-עשרה שורות ובצדן תמונהתו. החלטתי אפוא לחפש קשר אל יוצאי ברודוי, בתקווה למצואם בינם משחו הזוכר את בני משפחתי. הצער הבא שעשיתי במסעיו לנילוי נוֹגִינְק היה התקשרות עם שגרירות פולין בתל-אביב, שם ביקשתי מידע על יוצאי ברודוי בישראל. אנשי השגרירות הפנו אותי לאגודה יוצאי ברודוי ועריהם סמכות בפולין, ומשהתקשרתי עם אחת מפעילות האגודה החומרית לאוצרה לחלי השואה בברודוי שהתקיימה, להפתעתם, עוד באותו שבוע.

בהתרגשות ובציפייה דרוכה באתי לאוצרה. לא הכרתי שם איש. כולם היו קשישים. התחלתי לשאול אנשים אם הם הכירו את בני משפחתי ואם ידוע להם באיזה אופן אפשר לנסוע לביקור בברודוי. ברגע זה ניגש אליו אדם ששמע את שאלותי ואמר שהוא מכיר יהודיה אמריקנית המארגנת מסעות לברודוי, ומיד יתן לי את כתובتها. ישבנו ליד שולחן, ובתווך כר הנחתתי לפניו את תמונות בני משפחתי, ארונות בעטיפה שקופה, שהבאתי עמי כדי להראות לאנשים. אחת התמונות הייתה של נוֹגִינְק. לאחר שקיברתי את הפרטים הדורושים לי לנסעה, קם האיש לכלת ונטל את מעטפת התמונות שלג.

"אדוני, התמונות האלה שלי?" אמרתי לו.
"מה פתאום שלך? התמונה של הבוחר זהה היא שלי? מיהו בכלל הבוחר הזה בשביב?"
"זה בנדודך?" אמרתי.

ב Krishchi, שהבין כי טעה, הוציאו או מכיסו תמונה והה של נוֹגִינְק ואמרו:
"אני באתי לדבר עליו היום. אני רפאל שלוי-שילינגר. שניינו היינו חברים. מגיל חמש גדלו יחד בברודוי..."

כך נמצא בידי קצה החוט, שאפשר לי לצאת למסע גילויו של נוֹגִינְק. יהודות לרפאן שלוי-שילינגר יכולתי לשתף עם כמה אנשים, שהכירו את נוֹגִינְק בשלבים שונים של חייו, ולשאוב מהם מידע ככל שרק ניתן. מכיר הוילך למיכר. עדות נוספת לעדות. וכך, משהצטברו העדויות לפיסוף, הצטירהה לפני דמותו של בנדודי.

חרוביין נחום

בן יוסף זמרום, נולד ב-16 ביולי 1931 בברודוי פולין, כשהפרוץ מלחמת העולם השנייה היה בן שמונה. תוריון נספו ונחומר היחום היה געיזוד יםם רבם, על שריהם עלו איכר נוצרי בכפר נידח ואספה לביתם. כל תשנות הללו שמר בלבבו על יהודתו, בן ארבע עשרה עזב את הכפר ורצה להגיע לדווין בארץ-ישראל. לאחר חלאות מרובות הגיעו לגרמניה והיצרף למנהלת מעפילים זהפליגן. באניה "המעפיל האלמן", שנוצרה לקפריסין, בוגר שליטון חמנוס, ב-1948, עלתה מקפריסון לאיראן, בארץ היה בחברת הנער, בדורותה גנער, כי שבמקהלה הופולות בפטולה. מיר התנדב לפלמ"ח, לנקרום ונקת עמו ולשחרר את מולדתו, בדורני. אחרי כי נשבב הרגnis לאכאה-השרור. ביום חילוח' החג' נעדיר בקרוב על דרך ירושלים, אוחדרך סופר, שכמה ימים לפני כן נפצע בקרוב באופן קל, הוכס לבוחה-חולום ובחיותו שם נערכה התקפה עזה לא רחוק מבית החולים. עזבו על דעח-עצמו והשתחרר בקרוב ביום חממו תש"ח (17.7.1948). והעבר להר הרצין בירושלים ב-28.2.1950.

מתוך ספר "מחפור", 1955, עמ' 249

סיפורו של רפאל שלו-שלינגר

חברי נוניך

כאשר חיפשתי ברשומות של משרד הביטחון את השם נוניך שורץ, או נחום שורץ, לא מצאתי. גם כל גסיונותי ליהותו לפי תמנונות שנמצאו שם היו לשוא. רק ב-1993 הצלחתי לעלות על עקבותיו הודות למקורה. זה היה כאשר אחד מוציאי ברודי קיבל מכתב ממי שאירגן או את ועד יוצאי קהילת ברודי בארץ, שבו נאמר בין היתר, שבן ברודי משפחת הורביז נפל במלחמת העצמאות בקרב ליד ירושלים. הוא זכר את השם, וכשנפגשתי אותו אמר לי: "מה אתה מחפש את שורץ, חפש את הורביז" ואו מצאתי את השם נחום הורביז בספר הנצחה של משרד הביטחון, ויהורי שם את התמונה שלו.

איך אני קשור עם נוניך? אני קשור אליו בפרשה של הצלה חי. האם צריך יותר מזה? נוניך הוא בן העיר שלי. ברודי. ואני ייחד עכברתי את השואה. שנינו ניצלנו בסיס.

כשהיינו ילדים, בגיל שבע, הלכנו יחד לאוטו ביתספר. היינו חברים. שיחקנו יחד כדורגל. אני זכר בדיק איפה הם גרו והכרתי את אביו ואמו כמו שילד מכיר הורים של חבר.

באחד בספטמבר 1939 הגרמנים פלו למרכז-פולין והروسים פלו למרכז-פולין. פרצה המלחמה העולמית בין גרמניה ובעלות הברית. הרוסים נכנסו לברודי ביום שני של ראש השנה. בתקופת הכיבוש הרוסי היו הגליות לסיביר, היגלו בעיקר את העשירים. את הצעירים גיסו לצבא. בשבלוט המלחמה ממש התחלת ב-22 ביוני 1941, כשהגרמנים החלו להילחם בברית המועצות. את מרכז-פולין הם כבשו מיד, ואו התחילו כל הפעולות נגד היהודים.

ב"אקטיה" הראשונה בברודי, שהייתה ב-1942, נלקחו ההורים שלי

את העדויות שגביתי אני מביאה בחוברת זיכרון זו כלשונן. הסיפורים ששמעתי על נוניך חלקם יהודים, חלקם חופפים, והעדויות על הקרב שבו נפל נוניך הגיעו כל אחת מזוית ראייתו של המספר וכפי שזכר הוא מן הקרב שהתחולל לפני חמישים שנה. דומה, שהחוורות והשוני שבעדויות רק מעיצימים את גווני דמותו של הנער, שלא חור מן המלחמה.

משנשלמה גביהה העדריות גמלה בלבי החלטה: להציג לבני-דוד יד זכר, לביל ישקע בעולם החידלון כמו לא היה. בהוצאי לאור חוברת צנעה זו לזכרו של נוניך, השריד שלא שרד, אני חשה כי מילאתי חובה קדושה, החורגת מהתחום האישי-משפחתי.

למחביה שלו. כעבור שבועיים גילו אותנו. לקחו את כולנו למקום מחבונו אל הגטו, שם ירו בנו. אני היתי פגוע והוא היה שרוט, אבל הצלחנו לברוח לעיר. הגענו שניינו לאיזה כפר. פגשנו שם כמה יהודים שגם הם ברחו. לא הכרנו אותם והם לא הכירו אותנו. הם היו מקום אחר. אני ווניצק הלכנו איתם. אחריך חשבנו: מה אנחנו צריכים להיות עם מישחו? יותר טוב שניהה לבדנו. ואו עובנו אותם. התרכזנו בנחל וכיכבנו את הבגדים. היינו רעבים. נכנסנו לאיזה בית של איכר על יד העיר וביקשנו אצלו. נזניק נכנס פנימה ואני המתנתי מרוחק. הוא אמר שהוא רוצה לעבוד, והסביר שהוא אוקראיני מאור קרפטייה, שם היו שטפנות ולא היה להם מה לאוכל ולכך הגע שם. אשתו של האיכר, שהייתה לבדה בבית, אמרה: "אני באמת צריכה עורה, אבל תחכה. עוד מעט יבוא בעלי". ווניצק אמר לה: "תראי, אני לא לך. יש לי חבר...".

נכنسנו שניינו לבית האיכר. אחרי חצי שעה בא שומר העיר עם רובת ציד על הנטה. כשראינו אותו אמרנו: מה יהיה עכשווי אבל אנחנו נמשיך לשחק את המשחק ונגיד שאנו אוקראינים. אבל השומרapse מייד מי אנחנו. הוא אמר: "אל תספרו לי סיפורים! תברחו מפה מהר. רק עכשי באו הנה שוטרים אוקראינים והם חפסו פה קבוצה. תברחו!"

במול יצאנו בשלום. אבל لأنן נלח? היו שם פסי רכבת לא רחבים, והחלפנו ללבת לאורך המסילה כדי להגע למקום שכרכנו ושמו קולפן. בקייז היינו יוצאים לשם לנופש עם משפחותינו. בדרך פגשנו רועים אוקראינים והם התחילה לחזור אותנו. דיברנו אוקראינית כמוהם ונראנו כמוهم, אבל השנו. لأن נסתלק? המשכנו ללבת לאורך המסילה והגענו עד ברודי. מبعد לעצים ראיינו מרוחק, על-ידי החתנה, משתרה וצבא. החלפנו לעקוף את ברודי מצד שני ווניצק אמר לי שבפולברקיימלה יש לנו משפחה של אותם האוקראינים, שהוא היה אצלם, ושהם בוודאי יתביאו אותנו. כך הגיענו לפולברקיימלה מהצד השני של המסילה. הלכנו מהוז לעיר בעיר, דרך השדות.ليلת אחד ישנו קצת ולילה שני הלכנו. הוא נכנס

לאושׂה גדרותיהם התחילה לחת יהודים לעבודות כפייה. כל מי שהיה בגיא 14 עד 40°50 היה חייב להתייצב בבורך במשרד ה"יודנראט" וששם לקחו אותו לעבודה. לפני האקציה" הראונה נוניך היה בכפר פולברקיימלה ורעה שם פרות. אני הגעתו לשם אתרוי האקציה" השנייה. היינו או בני שלוש-עשרה.

ב"אקציה" הראונה הגרמנים לקחו את אבי ושני אחים גודולים שלו, אבלامي נשארה עם שני ילדים. או עוד היו לי אם ושני אחים, אבל אחרי חדש וחצי, ב"אקציה" השנייה, לקחו את אימי ואת כל בני המשפחה, וכנראה שאו לקחו גם את כל בני משפחתו של נוניך. ככל הנראה הם נלקחו למחנה ההשמדה בלוין - והוא ואני נשארנו בודדים. יתומים.

זה היה לפני הקמת הגטו בברודי, כי אחרי האקציה" השנייה, בדצמבר 1942, כל מי שנשאר היה צריך ללבת לגטו. כשהיינו בגטו היינו מתחמקים החוצה לחפש אוכל באחד הכפרים. כשהלא הספקנו לחזור לגטו, היינו צריים למצוא לנו איזה מקום מסטור בעיר ואו התחבאנו בבית עזוב ברחוב אוגרודובקה, בית שהיה של קרובוי משפחה שלו. היינו שם חמישה - נוניך ואני, ועוד נער עם שתי אחיותיו. לי היה בגטו מקום מגוריים, ואילו גם לנו נוניך היה איזה קרובים שאצלם הוא גור, אבל אחרי חמשה-שבעה חודשים שוב התחילה "אקציותות" בגטו. הגרמנים לקחו בעיקר זקנים, חולמים ולילדים. אני שכבתה חוללה בטיפוס ואו לא ראתית אותו, אבל כשבחרמתי והגעתי לכפר הוא כבר היה שם וחתה עם הנער ושתי האחיות שהברנו מהמסטור הקודם שלנו.

אני הייתה עם קבוצה אחרת של ילדים. התחבאנו באיזה גורן. בלילה הלכתי מהמקום למשחו בכפר, שהיה נתן לי מזון ומספר לי איפה מסתתרים יהודים אחרים. אותוليل לא יכולתי לחזור למקום שלי ולא פגשתי את נוניך. למחרת, כשחזרתי אליו מוקם, אף אחד מילדי קבוצתי כבר לא היה שם וכל החפצים שלהם היו פוררים על הרצפה. ואו הלכתי לחפש את נוניך בחווה שבה הוא היה. התחבאתי בתעלת בקרבת מקום. אמרתי לעצמי שהוא ודאי יבוא, וכך היה. אחרי שנפנסנו הלכתי אליו

*

**דברי רפאל שלו-שלייגר במספָד ליד קבר־האחים
לוחמי לטרון, שנפלו כחילימ אלמוניים**

חלפו חמישים שנה מהירצחים של אחרוני היהודים בגטו ברודוי, ואתה, נוניק, נחום בן מרים לבית שורץ ו يوسف הורביז, השריד היחיד משתי המשפחות, הן מצד אמך והן מצד אביך, היוותה בלב שלוש־עשרה כאשר יחד עתיהם עוד כמה בני גילנו מצאו מסתור בכפר פולֶברק־ימלה. העיר ברודוי וסביבתה הוכרזו כ"יונדרינן" – איזור נקי מיהודים. מלאת הילשנה חוגגת, והשורטטים האוקראינים מוסיפים להוביל את קורבנותיהם המימותים אל גדר־תיל, שמעבירה האخر ניתנת להבחן בכפר הסמור סמולנגן. במקום זה, בקצת הגטו ממש, הומתו ביריות כל היהודים שעדיין נותרו בגטו.

בדרכך נס מש ניצלו שנינו, אתה נוניק ואני חברך, והצלחנו להימלט מהתופת. אין הסבר סביר לניסים ונפלאות, אבל כנראה שרדנו כדי לשמש עדות חייה להתחבומות ואכזריותם של הזרים הנאצים ועווריהם האוקראינים, ימה שם וכרכם.

בנטולך דרך ונפש הגע נוניק למחלנות־ההסגר של הבריטים בקרפִיסין. כאן התאמן ביחידות ה"הגנה" יחד עם מעלפים אחרים. עם הגענו ארץ־התנדבות לחטיבת הרآل שבפלמ"ח. במלחמותנו הקיומית לחם באור ירושלים. באחד הקרבנות נפצע, ובטרם החלים מפציעיו הצטרכ ללוחמים על לטרון. ב-17 ביולי 1948, נפל בקרב על שחרור הדרכן לירושלים.

מקום קבורה ארעי, יחד עם עוד תשעה עשר לוחמים, חבריו לנשך, הועבר נוניק בפברואר 1950 להר הרצל והובא לקבורה בקבר־האחים בטקס ממלכתי מלא. כולן נפלו בטרם טעמו את טעם החיים.

רק לאחרונה, לאחר שנים ארוכות של חיפושים, הצלחתית להציג מידע על מקום קבורתם של מגני מולדת אלה, ולאחר כמעט יובל שנים נאספנו

עד פעם לאotta גודה והיא נתנה לו אוכל, אבל אמרה: " אנחנו מפחדים ". או מה עושים? הלאנו דרך השדות, מסביב, עד בית העלמיין, ושם הגיענו לדז'ה־יפולֶברקי ושם נפרדנו. הוא הלך לגודה שהיתה בידידות עם הוריו, והוא הסתרה אותו, אני הלאתי لأن שהלכתי זהה זה. יותר לא התראננו.

זה היה במאيارוני 1943. אני יודע, שאחריך הוא הגיע ללבולין, שם היה מרכזו היהודי של ניצלים, ושם הוא היה בבית היממים. אחריך, אחורי גילגולים רבים, הוא עלה ארצה בספינה "המעפיל האלמוני". הספינה נתפסה על ידי הצבא הבריטי והובאה לנמל חיפה ב-15 באפריל 1947. כל המעפילים הובילו באוניות בריטיות למ chanot בקרפִיסין, ושם, בקרפִיסין מנשתי אותושוב. הוא השתיך לקבוצה של "השומר הצעיר" ואני הייתה בקבוצה של "הנוער הציוני". עוד בקרפִיסין הוא התאמן ביחידה של ה"הגנה".

אני זכר שהוא היה נמוך קומה, אבל בעל מבנה גוף מוצק. כשהעלו ארצה הוא הלך למשך הפעולות בעפולה, ואחריך התגשים לפלמ"ח.

סיפורה של אנה נתנבלוט,
מנהלת בית היתומים היהודי בלובלין

אוד מוצל מאש

נוןיק היה נער מיוחד. הוא הגיע לבית היתומים בלובלין עם הקמתו בתחילת דצמבר 1944.

בימי ההשמדה של יהודי ברודי הוא ברוח לירוט הסביבה. הקור והרעב הכריחו אותו לנטוש את מחבאו בעיר והוא התמקם באחד הכפרים ועבד אצל איכרים. כבר מחלילה נאלץ מדי פעם להחליף את מגוריו. פעם אחד שוטר אוקראיני לביטה, ואצלו ישב נוןיק בחצי שנה באין מפריע, אך חשש בסכנה מתקרבת הסתלק משם. ברגע שהוא שמע בבית האיכר שלו דבריהם על יהודים, מיד היה נשא רגלו ונעלם. מותם בטוח המתין לו בכל רגע ובכל מקום, אך הוא התחרם, בשניות האחרונות ממש, שוב ושוב במקורה אחר תפסה המשטרת האוקראינית חבויה של חמישה יהודים יהודים ונוניק בתוכם, והובילו אותם למוות. שם העמידום אל הקיר וירדו בהם. ככל נפלו ארצתה מיד, אך עם חלוף כמה דקות נוניק התארש מההלם וחש שהוא עדין חי ונושם, ואיפלו לא נפצע. הוא זחל מתחת ערימת ההרוגים וברח לשדה, מאחוריו גדרות הגטו, והתחבא בעשב הנגובה. לידו עברו גרמנים ונערים אוקראינים מהכפר הסמוך, במטרה לשוד מהגטו כל מה שrank ניתן. למולו, הם לא הבינו בו.

נוןיק המתין עד השיכחה או החזה נהר עמוק וקר. ידיו ורגליו קפואו. בכוחות אחרונים ממש הגיע לנדרה שטמלו, ומשם המשיך ללכת עד שהגיע לירוט והצטרף לקבוצה פרטיזנים. עם שחרור המקום בידי האכבה הרוסי חור לעיר הולדתו ברודי במטרה למצוא ניצולים מבני משפחותנו. הוא לא מצא אף אחד. בחיפשו אחריהם, ננד מורתה לרובנו ושם המשיך עד שהגיע למקום. רק שם הבין והשתכנע, שהוא נותר יחידי משפחתו, ואו

כאן לחילוק כבוד ללחמים ולהעלות את זכר מעשיהם למען המשך קיומנו. אנו מתധדים עם זכרו של נוןיק ועם תשעה-עשר חברי שנטמננו בקבר האחים.

שם, נוןיק, יזכיר בספר יזכור, ספר הזיכרון לעיר ברודי, עיר הולדתך, שעומד להופע בקרוב. יד הגורל עיכבה את הוצאה הספר לאור, כדי ששם יוכל בו יחד עם צעירים אחרים, שנפלו במערכות ישראל.

29.6.1993

סיפורה של רבקה מודזבסקי (הלבנות)

באו להגיד שלום

אני היתי יחד עם נוניק בלבולין. שם עברנו למקום אחר בפולין ואחר כך הגענו לגרמניה. לקרהת ההעפלה העברנו לסייעות מרסי.

באرض אני היתי בקיבות נוניק היה משק הפעולות בעפולה. הוא והקבוצה שלו באו להגיד לנו שלום כשם הלו יכבה. זו הייתה פעם אחרונה שאני ראיתי אותו.

אני זכרת אותו כבודן של קבוצת הילדים. אילו היה חי, בוראי היה נעשה שחקן.

במחנה פלדפינג, גרמניה – נוניק אמצעי בשורה התתיתנית

החליט לחזור על עקבותיו ושב לבולין.

באתו זמן נוסד בלבולין בית יתומים לילדים יהודים ניצולים. נוניק כבש כבר מהדקה הראשונה את לבבות כל הילדים במקום הودות לsegolothot האישיות המיחוזות. הוא היה משחק איתם, משחה ומעודד את נפשם הפעוצה ומוציא אותם מהעצמות.

בכל מקום שהופיע עורר שמחה וצחוק מעומק הלב. המראה שלו בלבד עורר שמחה ועליזות. הוא היה נמרך קומה, רחב כתפיים, חזק ובעל ראש גדול, לא פרופורציוני לגוף. לבש מעיל מרופד בצמר עבה, כלו טלאים צבעוניים. תלאי שרולרו נטוט לפול מקומם. בראשו חבש כובע פרווה גדל-מידות, שהחליק על פניו וכיסاه את עיניו.

הוא היה מלא חיים, מתנעע כקספית. בכל מקום שהופיע גרם לסתירה לא רגילה, עם הומור וצחוק. היה נכנס למרכו ומחihil לרകוד קווציוק ובידייו מקלות שהניע בקצב הריקוד. כל הילדים רקדו ווימרו יחד אליו, מתחא כפים בקצב וחרעישו ברגלייהם. נוניק אהב את הילדים הקטנים. הוא עדין לא הגיע לגיל חמישים וששה, ולמרות גיל הצער התיחס אליהם באופן אבוי וחמים במיוחד, והיה להם מדריך בכל.

נוןיק עוב לפתח את בית היתומים בלי לגלות את כוונתו זו. הסיבות היו ידועות רק לו. התברר, שהוא יצא בדרך לא-ילגילה לעלייה לא-ארץ. כאשר הגיע לארץ האבות, לאחר תלאות רבות בדרכם, התנדב לשירות לחומי מלחמת העצמאות.

בקרב עם העربים עלפתה הדרך לירושלים, בקרבת לטרון, נפל. יהא זכרו ברוך לעולמי עד.

(תורגם מפולנית)

במחנות גרמניה לקרהת העלייה לארץ

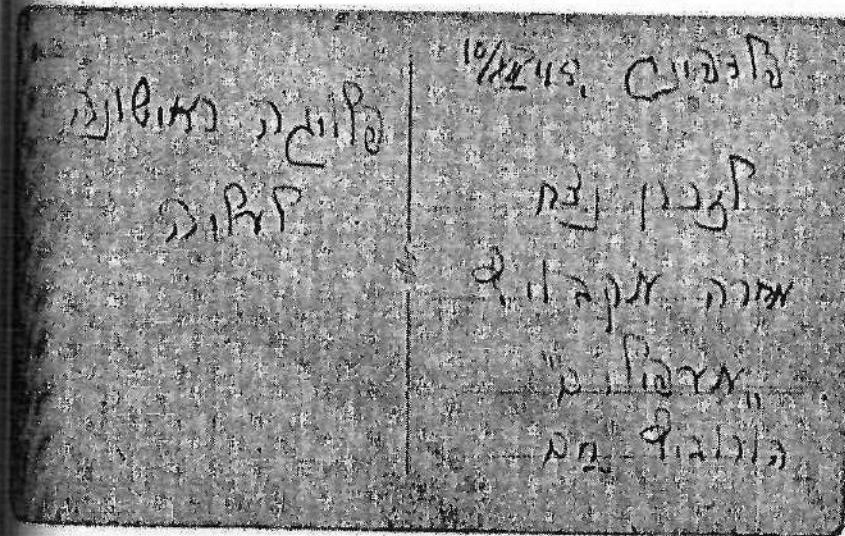
נוןיק בורע שני משמאל

נוןיק שלישי משמאל

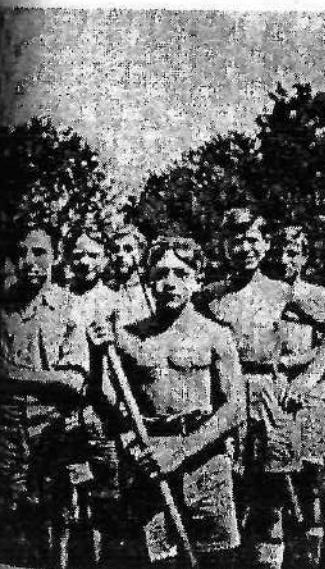
נוןיק ראשון משמאל

חברים במחנה פולדפינגן – מisors התרומות הקדשה של נוןיק בכתב ידו

נוניק ראשון משמאל

נוניק במרכז

נוניק רביעי משמאל

"בי כהורים לא פוגעים"

במערב אוקראינה, בעיר ברודז שבחלבל לבוב, התגורר נער ושמו נוניק שורצ'יז'ורביץ.

עד מלחמת העולם השנייה עבדה בבית הוריו אישת אוקראינית השוכת ילדים. היא חיבבה את נוניק ופינקה אותו בילדותו. מיד עם תחילת המלחמה, עם כיבוש העיר בידי הגרמנים, התחילו הכובשים להשמיד את היהודים. נוניק וחבריו רפאל איבדו במהלך שתי ה"אקציות" שבוצעו בברודז את כל בני משפחותיהם. רק הורות לוריזטו ואיכניעטו, הצליחו נוניק לברוח מהגזרל המר.

זמן לאחר מכן, במקרים גורליים, הצליחו נוניק בתכיסיו ובתוישיתו לחמק מידי הגרמנים ומשותפי פעולה עימם, השוטרים האוקראינים.

למרות הסכנות הרבות הצליחו לשורוד והשכיל לנזהג בתושיה בכל מצב. הוא נזoor באנשים רחמנים שתיכנו את חייהם וחיו משפחתם למעןו. נוניק, כמוחו גם רפאל, ואיתם עוד כמה ילדים, הסתתרו בשירות ולבתים עזובים עד שלושים רעליב גילו את מקום מסתרם למשטרת האוקראינית. שני שוטרים אוקראינים הובילו אותם לגטו לאורך רחובות העיר לעני תושביה הלא-יהודים, שידעו لأنם מובלים ומה יהיה גורלם. באותו זמן בוצעה המשמדת של כל יהודי ברודז והעיר הוכרזה "זונדר אין" - נקייה מיהודיים.

קבוצת הילדים הובאה לказעה הגטו. שם, ליד בית עץ בוער באש, הוכנסו לבית דומה שבתוכו היו יהודים שנרצחו ביריה בידי אוקראינים בפיקוח גרמנים. נוניק נפל על המתים שבתווך הבית עוד לפני הישמע היריה. הורות לכר שהגרמנים הניחו לאוקראינים השיכוריהם לבצע את "העבודה השחורה", ולאפלו לית ששררה בתוך הצריף, לא שמו לב שנוניק ורפאל נשארו בחיים.

סיפורו של יוסף שפירא הינו שלושה חברים

אני ונני נפגשנו בבית הילדים בלובלין, שנפתח בסוף 1944. נני היה גדול מני בשנה. במשמעותם שלו כתוב שהוא נולד ב-16 ביולי 1931, לפני שכולנו נרשמו כילדי 1931, אחרת לא היו יכולים לצאת מקריפיסן. האנגלים לא שחררו מבוגרים יותר. ככל שניי זכר, הוא היה יליד שנthon 1929. חברנו אריה ארבוס היה יליד 1930 וגם אני, ובתעודה רשמו כולנו וצהרנו ארצה היה בלגן ולא היה מי שיתקן. את אחותי, הגדולה מני בשנתיים, גם כן עשו לילידת 1931, וכך געשנו תואמים בהבדל של שלושה חודשים...

כשהייתי בבית היתומים בלובלין היה לי התקף במעי העיור. היוות שבית החולים לילדים בלובלין היה נוצרי, המנהלת לא רצתה שילד יהודי יארשפו שם, ושלחה אותו עם נני לבודז'. לנני היה בעית צידות, והוא תמיד היה צרוד, וכנראה אמרו לו בבית החולים שהם לא יכולים לעזור לו והוא חור לובלין, וכך נפרדנו דרכינו.

בסיום 1945 הוא עזב ועבר לבית ילדים אחר בחו'זוב, על יד קטובי' שפתח בית ילדים חדש, והילדים יותר מבוגרים, שהיו כבר בני ארבע עשרה, עברו לשם. כשהאני באתי לגרמניה שמעתי שהוא ועוד כמה מהקבוצה הווים, שגם הם יצאו מפולין, נמצאים בסכיבת מינכן, בבית החולים מאונרו'א. שם הם היו. באחת ההודמנויות נסעתי לבקר אותם ונפגשתי איתם. רציתי לעבור אליהם, אבל זה לא הסתר. הם המשיכו ממש למחנה עכוורים בפֶּלְפִּינְג, ואני עברתי עם הקבוצה של פֶּרְנְלְד, אבל הינו בקשר. הינו מתכחבים. כולנו גמרנו כיתה ב' בסך הכל. וברגמניה התחלנו ללימוד עברית, ושם, בפֶּלְפִּינְג, לנני נתן לי את התמונה של שלושתנו, שצולמה עוד בפולין. על התמונה כתוב בעברית: "לחבר שפירא מני נחום

משהסתלקו הרוצחים יצאו שניהם בוחילה מתחת לגוויות המתים וברחו לאזר שמחוץ להם, שם נפרדו שני החברים. כל אחד פנה לכיוון אחר. לכל אחד מהם הייתה משפחה אוקראינית שהסתירה אותו ובכך סכינה את חייה. לנני החhabא אצל זוג אוקראינים, שהאישעה עבדה בבית הוריו. רפאל הסתחר אצל משפחת יידר אביו.

שנים עברו את תלאות המלחמה והצליחו לשרוד. הם נפגשו שוב באפריל 1947, במחנות ההסגר בקריפיסן שהקימו הבריטים למפעלים שנלכו בדרכם ארצה.

לייהודים העזורים בקריפיסן הייתה אפשרות לעלות לארץישראל, אך הבריטים הגבילו עליית גברים בגיל ג'יס. לנני ורפאל הקטינו את גילם והצטרפו לחנויות נוער ציוניות - לנני ל"שומר הצער", ורפאל ל"נעර הציוני", כך התאפשרה עלייתם המוקדמת ארץה באופן חוקי.

לנני, הנער שניצל מהשואה, התנדב לפלמ"ח והוזב לחטיבת הראל. זמן מה לפני היציאה לקרב יאלו היה מאושפזו בגין פצעה קלה, וכאשר שמע על יציאת חבריו לקרב הסתלק מבית החולים וחזר ליחידתו. בקרב זה, ליד הכפר יאלו, נהרג ביום הולדתו, ב-17 ביולי 1948, "בתומו תש"ח".

החללים נשארו בשטח עד שנקבעו בפברואר 1950 בהר הרצל בקייב אחים של עשרים הרוגים קרבי יאלו, כולל גילאי 16-20.

רפאל חיפש את קבר לנני שנים רבות. רק ב-1993, כשהונתקל בעולה מברדי, שהזמין בשיחה את שם יוסף הורביץ כאביו של נני, התחוור לרפאל שמו הנקון של חברו (שורץ היה שם המשפחה אמו לפני נישואיה).

ביום הזיכרון לחיליל מלחמת העצמאות, באחת מתוכניות הטלוויזיה שמספרו על קרבות לטrown, רואין לוחם הפלמ"ח גבי וייסמן, שהזמין בדבריו את לנני וסיפור על המנהגותו המופתית. הוא וכך, שנני המבודח תמיד אמר: "ב' כדורים לא פוגעים".

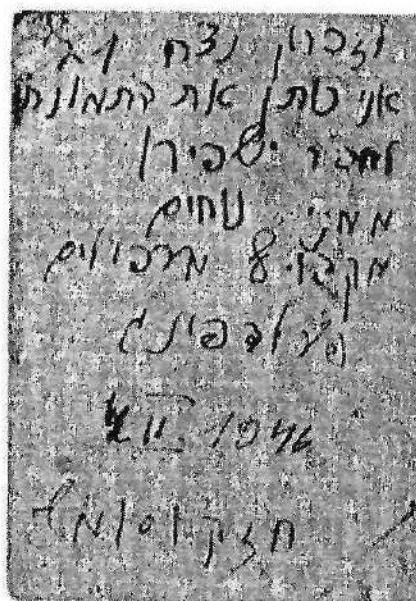
אלו היו מילוטיו האחוריות של שריד שלא שריד.

(מתוך רשותה מאת יעקב סולנסקי, מפי רפאל שלושלנגר. "זובוטי", 23.4.1996; תורגם מרוסית)

שלושת החברים

מימין לשמאל: יוסף שפירא, נחום הורביץ ואליה ארבוס

נוןיק במחנה פלדרפינג

מקיבוץ מעפליים". זה היה שם הקבוצה. שם, בפלדרפינג, היו שלושה חברים: אליה ארבוס, נונייק ואני.

נוןיק רשם בשם משפחה של אמו, שורץ, לקרבת חציית הגבול מפרلين לגרמניה. רבים מ אלה שעמדו לגנוב את הגבול רשמו לא בשם הקבוצה שלהם.

אחריך נפגשתי אותו בצרפת, לשם הגענו מגרמניה. בצרפת לא היינו באותו מקום. אני הייתי בלילה והוא במחנה ליד מרסי, במקום שנקרא סולן דהפרובנס. הוא יצא לארץ לפני, בספינה "המעפיל האלמוני". הבריטים לכדו את הספינה וגורשו את כל המעפליים שבה מהיפה לקפריסין באוניות שלהם. אני הפלגתי ארצה שישה שבועות אחרי בספינת המעפליים "תיאודור הרצל". גם אנחנו נתפסנו וגורשנו למחנות קפריסין ושם פגשתי את נונייק שוב. ראיתי אותו עליז הגדר עם אליה ארבוס.

במחנה בקפריסין היו שיכים לשתי קבוצות נפרדות. היה והוא הניע קודם, הוא עלה ארצה כמה חודשים לפני, וכך הוא הגיע לארץ עוד לפני פרוץ מלחמת העצמאות. אליה ארבוס, שהיה אותו בשוק הפתעות בעפולה, סיפר לי שאחרי שהתחילה מלחמת העצמאות, היה להם שם, בשוק הפורט, מורה שבכל פעם היה וורק להם מילים פרובוקטיביות: "בחורים כמויכם כבר נלחמים שם, ואתם יושבים פה?". עד שיום אחד כל

העסק התפרק, וכמו כל הבחורים והתגייסו לפلم"ת. נונייק ועוד חבר, נונייק, נפלו. אליה ארבוס, שהשתתף בקרב, סיפר לشنוייק נפצע בהתחלה ביד, ונשאר רגוע והחויק מעמד. חבשו אותו והכל היה בסדר. אבל אחריך הכל השתבש. התקבלה פקודה לסתור וכל אחד נס על נפשו, ואו ארבוס איבד קשר עם נונייק לא ראה אותו יותר ולא נודע לו עלייו דבר...

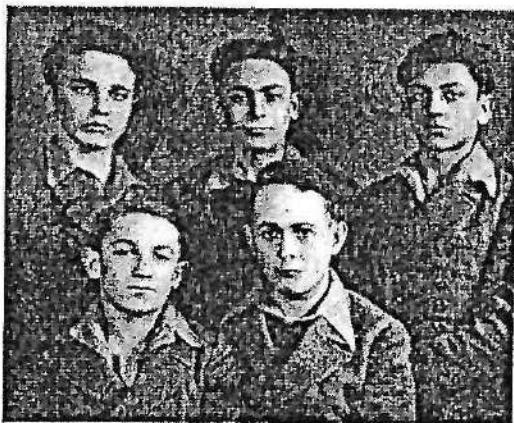

נוןיק ואליה ארבוס, גרמניה

נוןיק יושב מימין; עומדים: אליה ארבוס

נוןיק עם חברים – מימין יושב ראשון מימין; יושבים: חנוך ולשמאלו נונייק

מימין: אליה ארבוס; משמאל: נוןיק

נון-יק מתג'יס לפלאם"ח

כשעלינו מקריםין שהינו זמינים במחנה בעתלית, ושם הובאו ל"משך הפועלות" בעופולה. כשעוזבנו את משק הפעולות והתג'יסנו לפלאם"ח, החלטנו איש מאיתנו לא ילך לבית משפטו - לי היה אחות בתל אביב ולנניκ היה דוד בתל אביב, שגר בשכונת הצריפים נורדייה ברחוב דיזינגוף, כי לא לכולם היו משפחות. מבחינות אמצעים היינו כולנו "שווים בכיסים ריקים", כמו שאמרם, וכן נשבענו זה לה שלא נזוב איש את אחיו ונישאר תמיד יחד, נתגללן שנחגיגל.

אני הכרתי את נוניκ בקידוצ'הכשרה במחנה פולדפינג בגרמניה. כשהאני הצלפרתי, נוניκ כבר היה שם ומוא היינו כל הזמן ביה. נוניκ היה בחור עליי' מאוד וחברותי מאוד. לא יכולת להיות בחברתו בלי לzechוק כל הזמן. הוא היה אחד הנמנוכים בחבורה והיה אחד הצלצ'ים. הוא היה גם מה שנקרה "נשמה טובה".

בשיחותינו מעולם לא דיברנו על עברנו. אני לא שמעתי מפיו דבר על תקופת השואה, על הורי ועל משפטו.

אני עלייה מקריםין לפניו. נפשתי אותושוב במשק הפעולות עופולה. זה היה משק שקיימה הסוכנות. אנחנו היינו מעבדים את השדות ועובדים ברפתות. היו שם שתי חברות גורדר, "הפולנים" ו"הצ'כים". חצי יום היינו עובדים וחצי يوم לומדים. המורים היו מתילים علينا שעורי בית, שפעם עשינו ופעם לא עשינו, והם באו אלינו בטענות שהנער בגילנו, ילידי הארץ, נלחמים ואילו לנו הסוכנות אפשרה ללמוד ולעבוד חצי יום - ואחרי כל זה אנחנו לא מכינים את השיעורים. זה נראה הרוגי אותנו והחליטנו לעזוב את המשק ולהתגיים. כשעוזבנו לא היה לנו لأن לכלת ואיפה ללון, הילכנו לעופולה ולנו שם בבית הכנסת, והבחורות שלנו

הביאו לנו שמייכות מהמשק.

ביום עבדנו בחפירות בעופולה, היינו משתמשים כמה גורושים והולכים לאכול בערב במסעדה. ביום כמעט שלא אכלנו. כסף לא היה לנו, או כל פעם היינו מזומנים מוק, כי עם המرك קיבלו לחם בלי תשלום עד שלבסוף גמרנו לבעל המשעדה את כל החלם.

לבסוף החלטנו לנטו על תל אביב ושם התג'יסנו לפלאם"ח. התג'יסנו בשדרות רוטשילד. עברנו בדיקות רפואיות. כולנו היינו בני 16-18. שלאו אותן "איפה אתם רוצים להיות?" אמרנו: "בפלאם"ח" והוא צבנו בפלוגה א' בגדור השישי של חטיבת הראל. כל החבירה שלנו, היינו שנים-עשר בחורים, היו בכיתה אחת. ואו הגדור השישי היה בפרדס חנה והתארכן מחדש אחורי שהוכה בטלפון לפני שאחננו הגענו. רבים מאוד מהגדור הזה ומהפלוגה נהרגו בדרך לרשותם, ובהתארגנות-מחדרש של הגדור, בפרדס חנה, צורפנו אליו.

אחרי שהתחממו שם העלו אותנו לשער הגיא. נוניκ נפל בפעלת "רכס התותחים" שlid יאל.יאל זה כפר ערבי שישב על גבעה ממזרח לשער הגיא. הגדור ישב בבניין המשאבות העליונות של קו המים, ליד הכפר סרי. פעולות יאל הייתה מהפעולות האחרונות של הגדור לפני ההפוגה השנייה, הכוונה הייתה להספיק לכboss את הקפר הוה לפני תחילת ההפוגה. אבל היה שם כישלון מוחלט, שבעצם היה כישלון מודיעיני.

אני לא השתתפתי בעופולה זו, אבל אני ווכר איך נפרדתי מהם כאלו זה היה עכשו. לפعلاה הזאת יצאו כמעט כל החבירה של, שהינו יחד מימי הקיבוץ שלנו בגרמניה.

עד כמה שזכור לי ממה שספר, הלוחמים שלנו מושגנו לתוך העמדות של הלגיון, והלגיון פשוט חיכאה להם בעמדותיהם וכשהם נכנסו ממש קטלו אותם. אנחנו, בתוך שעה או שעתיים אחרי היציאה לפعلاה, כבר ידענו שהיא שם קטל, ויצאנו, חלק מהחברה שנשארו בעורת, לחילן אותם.

המשכפיים של נוניק

חמיישים ושתיים שנה אני שומר אצל אצלי את המשקפיים של נוניק, ואני אספר לך, הנה, איך הם הגיעו לידי.

אני ונוןיק עליינו לארץ ישראל, יחד היינו במשק הפעולות ויחד התגייסנו לצבא. על העבר שלו אני יודע מעט מאוד. כל אחד נשא בתורתיו את בעיותיו ולא הרבינו לדבר על מה שהיה. אני זוכר שהוא ספר שבא מבורי והוא הסתתר אצל שוטר אוקראיני בזמן המלחמה. וזה שאנו יודע. ומה אני אגיד לך? הוא היה לאן. אין החברה שלנו. הוא היה קטנטני. מטר וחצי. הוא שיחק בקבוצת הcadrogel שלנו. באונייה בדרך לארץ כולם הגיעו אותו.

לפני שנתיים או שלוש, ביום הזיכרון לנופלים שנזכרים בספר הפלמ"ח, התעורר אחד מנתנו ויום להזכיר ביום השואה את הבחורים שהגיעו ארץ בודדים אחרי השואה ונפלו בקרבות מלחת העצמות. חיפשתי את האיש הזה ולא הצליחתי למצאו אותו, רציתי למסור לו את המשקפיים של חברי נוניק.

איך הגיעו המשקפיים אליו?
כשיצאנו משק הפעולות והתגייסנו לפלאמ"ח, לקחו אותנו לבסיס אימונים במחנה 80 שם נסענו כל הכתה להרי ירושלים. היינו בסיס ולמעלה בבית מחסיר, היום בית מאיר.

הקרב הראשון היה כיבוש כפר צובה שמול קריית ענבים. מרגמות עוז לא היו. חיכו שיגמרו את כיבוש רמלה ויביאו את המרגמות אלינו, אבל בינו-טנים רצו להעסיק אותנו, או העסיקו אותנו בкопיפות מטוסות במרכז תחתית. קופינו קופינו, נוניק, הליצן הגדל, קופץ ונעה לו רגלי. החובב אמר לו: "אתה תרים את הרגל שלך, ועד הערב זה יעבור". בערב עמדו

יצאת לכיבוש צoba, והוא לא יכול לדורך על הרגל. שניים הרימו אותו ולקחו אותו לבתי-חולמים שדה, זה היה בשער הגיא למטה, במבנה המשאבות התחנות. אנחנו גמרנו את הקרב וחזרנו לבסיס שלנו בבית מחסיר. שם התוכנו לקרב השני לכיבוש כפר יאלן, ובעצם לכיבוש "רכס התותחים" של הלגionario הערבי.

נוןיק, שהיה בבתי-חולמים שדה, שמע שאחנו יוצאים והוא הולך לאחות ואמיר לה שהרופא נתן לו מכתב שהוא יכול לצאת והוא איבד את הפתק. היא שיחרה אותו והוא בא אלינו. חביבנו נוניק - צבי לוי - היה בקורס חובשים, כשהוא שמע שאחנו יוצאים, ברוח מהקורס כדי לצאת יחד אנחנו.

לפני שייצאנו לקרב נוניק אמר לי: "אברמיל, תחוויק לי את המשקפיים, שלא ילכו לאיבוד", ונתן לי אותם. יצאנו לקרב. המודיעין שלנו לא היה טוב. הליגיונרים הירדניים הפתיו אותנו. היה אור יום וצבי ונוןיק קיבלו מספריים לחזור את הגדר, וכנראה שנוניק נפצע ראשון וצבי לוי בא לעוזר לו. ככה אנחנו מושעים.

לפנות בוקר הייתה נסיגת. זו לא הייתה הפעולה היחידה. היו עוד פעולות מסווג, כי זה היה ערב ההפגזה השנייה ורצו לקבוע עובדות בשטח. אנחנו היינו בנסיגת. המ"כ שלנו נפגע מכדור ברגלים ואחנו סחבנו אותו, והשחרר תחילה לאוויר. תמיד, כשיצאנו לפעולה, לקחתנו כיוון, סימנתי לי לאיזה כיוון אנחנו הולכים. והלכנו והגענו לנדר תיל ולא ידענו אם לחזור או להמשיך, ואז אמרתי: "חברה, אם אנחנו חוררים, נגיע אל האיב". ואנו נשכחנו על הגדר, עבربנו אותה, הלכנו קדימה ופגשנו את צביקה זמיר מפקד הגדר. הוא ראה אותנו נסוגים ואישר לנו להמשיך ללבת. הפעולה שם נמשכה.

אנחנו הגיענו עד מעל שער הגיא. מצאנו שם איזה באר וישבנו לשותה מים, וראינו שם את אחד החברים שלנו סוחב שני ארגזי פעללה של כדורים ושני רובים שנמצאו שם. אנחנו עוד לא ידענו,شمישו חסר. כשהגענו למטה, וכל החבירה התאספו, התכרר שנפלו שם 22 חברים,

אף אחד לא ידע איך היה ומה היה

את נוניק רأיתי פעם ראשונה במחנה עקרורים בגרמניה. אני לא יודע על ידתו שום דבר. לא נהגנו לשוחח על העבר. אני זוכר איך היינו משחקים כדורגל במחנה בגרמניה. נוניק היה, ספורטיבי, היה גמוך ובועל מבנה גוף אתלטי. אני עלייתי ארצתה לפניו. נפגשנו במשק הפעולות בעפולה, שם היינו עד הגוים.

לפני היציאה לפעולות הוא נקע את הרגל שלו ועשה לו חבישה, וכך יצא אותנו באותו לילה. זה היה אחריו שהוא ברוח מבית-חולמים שדה, שהיה ליד סריס, שואהבתה של היום. כשהגע אלינו אמר, שננתנו לו אישור לצאת אבל האישור "אביד" לו.

בקרב יאלו היה שם ג'יגטום. תוהו ובוהו. אחד ממקדי הלחמות של הירושלמים אמר: "חברה, תתחילו לבנות, לסתות!" חורנו עם חלק מהפצעים. ואחריכך התרוגים היו מונחים שם כמעט חודשיים. מי שכבר

אותם וזה ה"לגיון". אחריכך קברו אותנו בקבר אחים בהר הרצל. בקרב אף אחד לא ידע איך היה ומה היה. אני זוכר שאמרו לנו: " אנחנו חולכים לפתח את הציר, לעקוף את העربים בלטרון, ואני אולי ניתקל בצדאות של העربים, בפלחים מהכפרים האלה, ובכל מקרה הגדוד הרביעי של הפלמ"ח יבוא לסייעתנו..."

ודאיינו שנוניק וצבי לוין אינם. רצינו לחזור ולהביא אותם, אבל אמרו שאין מה לחזור.

ומזמן אחר-כך רצו המפקדים להפריד בינוינו ולפזר אותו בגדור, ואנו אמרנו: " אנחנו לא נפרדים. מה תהיה - אנחנו נשאים יחד ה'לה'. כולם הינו מאותו רקע, ילדים בלבד, בלי משפחה. כל אחד עם הכאב שלו, וזה מאוד אחד אותנו. וככה נשארנו יחד עד שנגמרו הקרבות.

אנחנו ישבנו כל הזמן במשלטים בסביבות ירושלים. פעם ביקשנו שייקחו אותנו לירושלים, שנראה בשביל מה אנחנו נלחמים. נסענו לירושלים ונעשה לחשך בעיניים, לא היה ממשו מיוחד.

משנגמרה המלחמה השחררנו אחד אחד בנפרד, כל אחד הלך לדרכו ואצל נשארו המשקפים של נוניק.

הଘ"לצים

נוןיק והנִיק היו שני חברים. היהו יחד בfilm'ח, באותו ייחידה. לחמתו במקום שבו הם נפלו.

נוןיק היה אחד מאותם אנשים שהלכו למן ארץישראל בלי שהכירו אותה, בלי שהיא להם שום קשר אתה, היום אני סבור שלא הייתה להם שום חובה להקרבת החיים למן ארץישראל אחרי שרדו את השואת.

אבל באותה תקופה לא היה שום דבר קדוש ומקודש יותר מארץישראל. על האנשים האלה כתבתי בספר "החלשים", שיצא לאור ב-1993 בהוצאה "תמו".

קטעים מהספר "החלשים":

עם עروب היום הגיעו למיטה הפלמ"ח שבדרות רוטשילד בתל אביב.

"אנו ה facets להtagisis לפلم"ח", אמרתי והצגתי חברות נערם אשר יצאו ממשkeit הפעולות בעפולה.

"למה לכם להtagisis לפلم"ח?" שאלוני.
אם להtagisis, או רק לפلم"ח, וליחידה נבחרת", ענית. נשאלתי בן כמה אנו. "בן 18", שיקרתי.

בעבור ימים אחדים, לאחר טידנות מקוצרת אך אינטנסיבית, הגעתינו עם חברי להרי ירושלים. צורפנו לחטיבת הר אל. לוחמי הגדוד, ורבים ותיקי קרבנות, השתתפו בליווי שיירות לירושלים הנזכורה ולחמו על כיבוש הכפרים העربים אשר חלשו על הדרכן המובילה לעיר, וכן על כיבוש לטrown. רבים מבין חברי נפלו או נפצעו, אך רוח קרב פיעמה עמוק בקרובם.

אנו, מגרעין הגם"לצים [גיוס חוץ לארץ], אשרזה עתה נקלטו בגזרה, וקוקים היינו למילה טובה ולעדוד, לחוש חלק מאותה חברה לחמות. החלוחמים הוותיקים, אולי בגל הצער האישית אשר רבץ על לבם, לא יכולים להעניק לנו את המילה הטובה ואת העידוד, היוצרים את תחושת ה"אנחנו".

היו עוד עשרות לוחמים אשר הגיעו מקריםין וצורפו לפלוגה. כמויהם, גם אנו לא הכרנו את ירושלים ולא את סביבותיה. גם לא ידענו דבר על הרי ירושלים וחוותיהם האסטרטגיות.

גרנו באוהלים. החום בחודשי יוניי-ויל נטהנו בו אותן יובש. מחנק. לעיתים אף חוסר מים. אך יותר מן החמשין צרב הניכור מצד הסוכבים אותן.

כבר עם הגיעינו, חשתי במבטוי השדנות, לעיתים ספוגי לעג. במהרה למדתי כי אין כאן מקום לנימוסים ולדורך-ארץ, לשפה ספרותית. חשבתי כי אולי, פגום בי משחו בעקבות השימוש שעשית בביטויים כמו "שלום", "תודה דבה", "בבקשה"...

פעם, כאשר אחד הוותיקים התפאר במעלייו בקרבות, סיינתי בטעות בין שנייה: "יהלך זר ולא פיך..." חבריו הגיעו בצחוק פראי ומחמשך תוך מבטויזולו ארסים.

הבנייה, לבסוף, כי מה שהשניתי בעמל רב – בלימודי תנ"ח, עברית ותמונה – אין לו כאן. ערך כמו לביטויים "אהלן וסחלה", "אינשאלה", ועוד. מאחר שאיבדתי כל תקווה להיות מקובל בין הוותיקים, התחדקנו יותר ויותר הקשרים בינינו – בין החברים ממשק הפעולות.

החולתי להשתלב בין חברי. נוןיק היה חברי עוד ממשק הפעולות בעפולה. הוא היה הנער הכי נמוך במשק, אך גם הlein הכי גדול. חוש ההמור שלו והחוויות שלו עשוו פופולרי ואהוב בין החברים. נוןיק אף הוא היה בין המקובלים.

נוןיק והנִיק, שניהם, היו צוחקים על העתיד המצהפה להם בקרבות. "אני קטע", היה מכריז נוןיק בהומור המזוהה שלו. "שומם כדור לא יפגע بي, כי אני קטע". אך נוןיק היה מшиб לוי: "הכדור יעיף אותו ישן לשמיים, ואני, הכבב והגדול, לא יכול לעצור...".

שלפנינו. חשבנו שאלה תעניינו בדרך וכי עוד ישחטו אותנו כמו את הלחמים הוותיקים שנפלו בהרים האלה. לבסוף, כאשר נפתחה לנו אש, נאמר לנו להתקדם תלאה בלי להшиб. הפעם אוביינו לא היו פלאחים, כי אם צבא מאומן ומצוין היטב, למוד קרבות – "הligion הערבי".

ash Cabda Nefachah Le'veno. Hatcharuno Ul hamidron Ha'thalil, horou sal'utim chadim. Hiyata li hogsha kasha. Ra'iti chabrim nafelim va'achrim topfim at nashkem ha'kav. Ha'tkdmno, shov na'tkalnu b'shochot m'hofrotot ha'itev. Shov tkanon.

Funeno como robo'tim. Yiduno rak lo'oz k'dima ba'ofen antisiktevi, l'hazon ul ha'dek, l'mala machadsh at ha'kena bat'hemosht, ton ha'k'sha l'fukodot ha'mafkdim. Ha'oib ha'chel lanu'sh at shu' umdotot ha'mbuzrotot ha'itev. Shov tkanon.

la'uber zman rab v'hata'zruno ba'otun umdotot, ark bat'rom ul ha'shor ha'tkrobo al'inu, me'atz ha'k'far ha'urabi ya'alo, m'sefr m'shu'riyinim shel ha'ligion. Hems ci'yonu ul'inu ash yishirah. Merah ra'eb aviv ha'irok ars cabda ha'itev mi'phad. Bela' nashk antisikti umdu'nu char'iani. Mafkdiyu ha'chelu la'shlik ul'hem rimoniim. Meshamali ra'iti at ha'beri ha'chushra sh'atzuppo lid achd mahm shnafgu v'nafel. Cd'i l'hatomk bo v'lau'or ha'ber ha'itev nazarot nashkem, v'ao k'zraha b'hem ash ha'oib.

ul af n'siyonim shel mafkdiyu l'dorben ottonu, cd'i la'heb ash chalcha, rochono nafla. Ra'iti at n'nik ha'k'tan, ha'beri m'mashk ha'fou'lot, korus v'nafel. Ha'nik nischa l'hachzo. Ha'na' na'tkal bas'leu. Ca'an ha'shigo cd'or aviv v'ho'a ha'tmoutet v'nafel ul yidido v'la' km yotera. Ash ha'oib g'brah la'beli sh'at.

lb'sof n'itna fukodat n'sigta. Nishti li'hachar shnafgu. Netlai umi at nashko, chasti cab bi'di ha'imniyah. Dm chm v'rom m'mona, ark ha'mashchi l'z'oud. Mafkdiyu hifnu ul n'sigtnu.

um ulot ha'shor ul'inu b'shvil ha'mobil al mafk'dat ha'g'dod. Anshi ha'mafk'dah yiz'ao l'kr'atnu ba'chom v'ba'ahava v'netlu ma'atnu at nashko. Achri' cr' ha'ci'nu lo' m'm ch'mim le'stihya. Rofaim v'cho'be'im n'hafzu la'si'yu l'no.

ha'tmek'mu. B'mashlu'utim sabib ha'ri y'ros'lim, bas'ris v'b'm'sarak', sh'm ub'renu ha'k'p'ot am'onim m'per'at ba'chom v'ba'ch'msyn. Brachshim hi' ch'od'rim la'bel p'atah ba'gof. Ha'bil'ot b'rog'liyim ha'zik'on. Ge's r'b y'za ul ha'mafk'dim ha'no'kshim v'dorshim ha'm'sh'mut, sh'utru'ot ha'ch'ilim. Ha'm, ma'stab'er, umdu'no la'chein a'otnu la'kr'bot ha'omedim lib'oa.

la'achor kr'bot ha'cib'osh shel zo'ba v'dir al'um'r chor'nu la'bas'is ha'flog'ah v'la'ha'ar'g'ot b'mashabot ha'ul'yonot sh'm'orah le'sh'ur'ha'gia. Bat'rom ha'ta'os'hnu na'tbal'sru' ul meshim'atnu ha'td'sha. Meshim'zo, la'pi d'v'ri ha'm'c' shlu'ot, "gam ho'ot'k'im sh'bg'dod la' y'umdu ba'ha' ud ha'sof. La'p'nicim ci'ib'osh le'tru'on!"

W'taki' ha'g'dod tar'om sh'chhu' at ha'beri'im sh'sh'f'co at d'ms ba'm'kom zo. Z'ic'ronot ug'mim v'morim mn ha'uber ha'ti'lu ul'hem cil' v'dag'na.

ha'tc'vnu la'kr'b ha'm'c'ru'. Mi'lanu at m'miyot'nu m'ayim. Bd'knu ha'gorot n'shak v'tachmosht. C'me'ut sh'la' n'shmu' sh'chot. Hiyata dm'ma um'oka sh'ho'frah rak' l'le'utim v'ro'kot. Ha'os'ha m'horah ha'z'ifa oto'ni. B'sh'fati yeshot, ha'tb'onati b'ha'beri. Af ha'm sh'tak'. Ni'shi'ni la'her'ha. Ha'm p'hadu cm'oni.

ha'lb'na zo'cha, ha'sh'mim hi' ba'ha'ri'im. Ra'iti coc'biim mu'ali, no'atzim lem'rakhim. Um mat'ha' ha'f'koda, cz'ud'nu cm'ou ha'iru' at ha'ir m'tord'moth. Ha'un'piim n'dr'su' ta'bat r'glinu. D'rc'hti ul' k'ozim, m'ch'tim v'oi'z'tro'v'liim. Ba'li'c'nu ba'ailo ha'tu'orru' m'sh'natim v'z'io'ot k'ntot zo' m'mak'mon. Ch'shat'i sh'her'us' ul'lo la'hs'gir at k'iom'nu la'oib ha'orob ba'cl' p'ina. Ha'tch'lati la'htn'im b'c'v'dot.

ha'cr'nu o'm'nu at mal'at ha'k'sm "letru'on", ark la'ha'cr'nu at ha'stu'utz'emo. Ha'm'c' n'ra'ah ba'ha'rib'ut'ot b'sh'bil'li ha'g'isha, v'gor'ah sh'tu'ah ba'ni'ot'.

ha'drek ha'f'ca' la'k'sha, m'la'at ha'th'ch'otim, sl'utim, k'ozim, ul'iot v'mor'dot. Ce'ud'nu sh'f'p'fim k'ro'ob la'sh'los sh'utot v'um' cil' v'ge'v' g'bd ha'mata. M'atz' achd sh'machnu ul sh'hi' umnu m'kon'ot y'ri'ia (otonu k'ib'lu' b'mashlu'otim sh'ha'gi'nu m'z'c'bi'ya) ark n'sh'iatnu ha'iyata mi'ny'ut, v'lc'n ha'iyu m'tch'lk'ot b'ma'mak', ci'ah la'an'shi ha'c'sh'rot k'ol'k'ut'iyot. U'z'ir'ot ha'tc'v'ot sh' mafk'di'nu b'd'rd', v'ba'dik'at ha'm'p'ot, u'ord'nu s'f'k'ot ba'ashr la'mi'k'mnu v'li'ud

סיפורו של מצליח שטח על רקס התותחים

אני קיבלתי את המחלקה ועליתי על רכס יאלו עם שלוש כיתות. כשהצדנו בלילה עבר הרכס ראייתי בדרך אורות שבאים מרמאלה וירודים לכיוון לטrown. שאלתי מה האורות האלה, ואמרו שאלה של המשוריינים שלנו, שבבוקר יבואו, יקחו פצועים והרוגים ויביאו לנו תחמושת ומזון.

באמצע הדרך סגן מפקד הפלוגה קיבל כדור. למולו, טיפסנו על הגבעה של יאלו במקום שם לא ציפו לנו. כשהראיתי את העמדות שלהם, לקחתי רימונים, ורקמתי על העמדות והגענו אליהן. בחור אחד "מכבי הצער" אמר לי: "קיים כדור בישבן. אמרתי לו: "תשב, אם אתה לא יכול ללכט". בקשר שאלנו כמה הרוגים יש לנו. אמרתי שיש אחד פצוע קל, ואז ביקשתי מהם להציב כיתה תימנית מימין למבנה שהיא שם, ואת שתי הביתות האחרות הצבתי משמאל. את החבריה עם המקלע שmai בצד המערבי של המדרון, למסירה שתיה איזה התקפה, וזה כלל את נוניך.

בסביבות ארבע וחצי בבוקר ראיינו בהתאם תותחים של ה"ליגיון". הם היו בשטח מט למגاري, ופתאום הם עלו ובבתקאהפתו באש. הראשונים שנפלו, כמעט כולם, היו התימנים. הם קצרו בהם מטווח של איזה עשרה מטרים. ממש חתכו אותם לשניים. הם התחלפו לקצור בנו. זה היה גיהנום תופת. ואז ביקשתי מוכלים שיתרכזו יותר וייעשו הגנה הקפית.

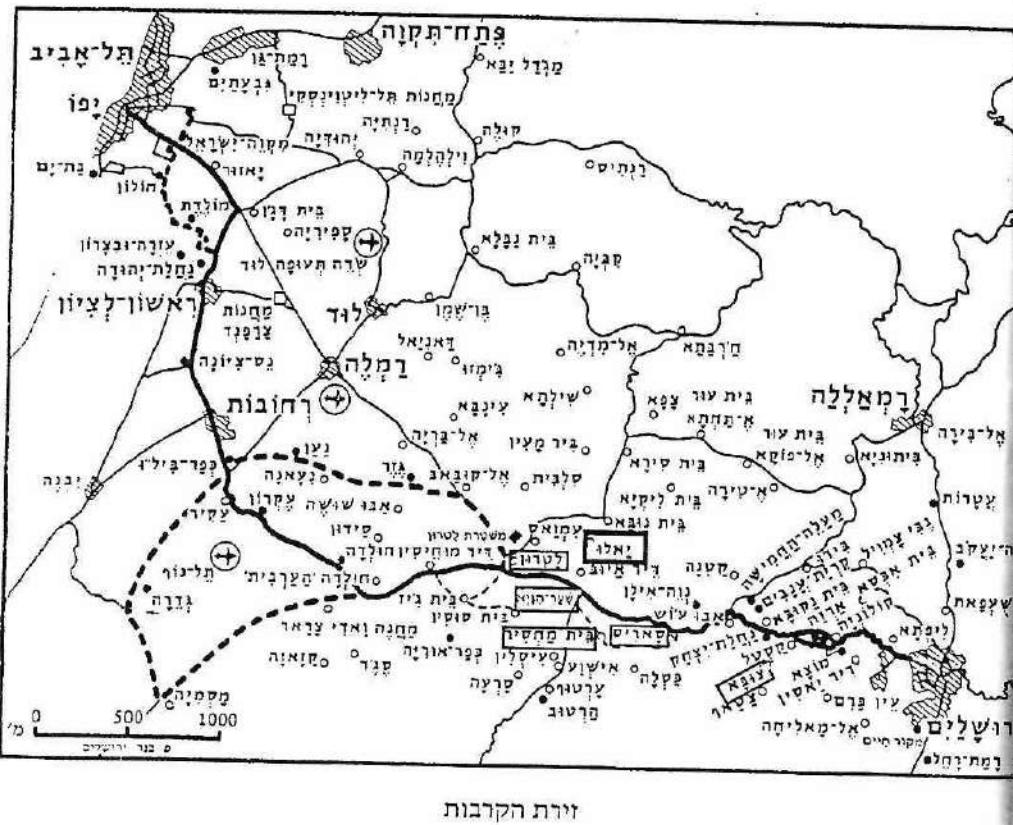
אני ראייתי שהמצב מאד גורע, ובדוק או עבר אליעזר לוסטיג, מפקד הפלוגה, ושאל מה קורה. אמרתי לו שאנחנו לא יכולים להרים את הראש, והוא אמר: "לעגנת כמה שיכולים" ואחד מהם נהרג, אני חשב הנמור, נוניך, והחבר שלו עמד על ידו ולא זו. ואז אמרתי לאחד הבחורים: "תיקח אותו ותלכו", אבל הוא המשיך לעמוד ולא זו. ביקשתי ממישחו אחר: "תיקח אותו בכוח ותלכו. אני נשאר פה עם המקלע ומחפה על נולם",

הבטתי אחורה אל השמש העולה מעבר להרים. "כאן נפלו גיבורי הגד"ל", לחשתו לעצמי. אבל כמובן נוניך ונוניך, חבירינו הטובים ממש הפעולות. נשאנו אתocabנו בשקט. כל אחד נשא בלבו את צערו, בשתייה רועמת.

קבורייהם של נוניך ונוניך יישארו אי שם בהרי ירושלים, מקומות שאוטם לא הכירו אפילו. איש משפחתם לא יגיע לבאן. אלה נשארו באדמות פולין וגרמניה, קבורים אף הם במקומות בלתי ידועים.

נוןיך – צבי ליאון

אבל הוא לא רצה ללבct. אני חושב, שהעפתי לו סטריה, לבחור הגבוה - הניק - שלא עוב אותו, ושוב אמרתי למישהו: "קח אותו ותלכו" והואלקח אותו משכחות. ההפגזה הכבודה נמשכה. הוא, הבחירה הגבוה, לא הספיק להתרחק הרבה. אני חשב שגם הוא נהרג. על ידי לא נשאר אף אחד. כולם היו הרוגים. פצועים לא היו.

ירדתי במדרון. ראייתי בחור אחד ואמרתי לו: "תחזיק לי את המחסנית של הבדורים", ובידוק כשירדנו מהגבעה בא מפקד הפלוגה ואמר: "כולם יצאו?" אמרתי לו: "יכל מי שיכל ללבct נתתי לו ללבct. היתר הרוגים. כמה אני לא יודע".

ההפגזה נמשכה. ירדנו למטה. נשארתי בלבד עם הבחירה הזה עם המחסנית, ועל ידנו הירדנים שהקיפו אותנו מסביב. ואז ראייתי מין עמוד שעשן ונפצעתי. עפתי למעלה ונפלתי ארضا. אני מסתכל על הבחירה ורואה שהוא גמור. הלבci הלאה. החלטתי להמשיך עוד קצת. היו שם טرسות עם גפניהם. וחלמי לשם. לא יכולתי לgomם והתחלמי להיות מוטושטש. נשארתי לבדי. ואז החלטתי ללבct עד קצה הטרסה, אולי אוכל להסתתר שם, כי ירו עלי כל הזמן. ואז ראייתי דמויות במטושטש ולא ידעתי אם אלה ערבים או יהודים.

לפתח שמעתי אתשמי "מצליחן" ואז בא דן כהן מצד שני של הגבעה, ואמר שגמ זרך עלי רימון קודם. אמרתי לו "דן, תשאיר אותו פה ותבווא לקחת אותו בלילה", והוא אמר: "או שנינו הולכים, או שנאחנו נשאים כאן". ובאמת הודות לו אני חי. הוא משך אותו משם משך איזה שתים עשרה שעות.

את נוֹנִיק ואת החבר שלו ואת כל הכתה שלהם, לא הספיקי ממש להכיר. אני זכר שלפני הקרב הדרכתי את שניהם במקלע, ואני זכר את הדמויות שלהם, את הגוף הנמרך של נוֹנִיק ואת השני, הגבוה - הניק. אני כנראה אחרון שראה אותם בחיים.

וניק היה במחילה שלי

כאשר חזרתי מקורס קצינים ראשון של צה"ל, ומהדרכה בקורס מ"כים בפלמ"ח, הוצבתי לגדוד השישי של הפלמ"ח, שהיה בהתארגנות מוחדרשת. לנ广播 השישי, גדור מלאו השירות לירושלים, כבר היו שיש מאות או שבע מאות פצועים והרוגים. מפקד הגדוד היה אליעזר לוטיגן. אני לחתתי את אחד הבחוורים במחילה, שנראה לי מבוגר ורציני יותר, שמו היה מצליח שטח, ומיניתו אותו לסגני. כשהגעתי לגדוד במחנה 80, קיבלתי את הבחורים המתגייסים החדשים. השתדרתי לאמן אותם כמה שיטות מהר. הבחורים במחילה לא היו חברה הומוגנית. היו שם ילידי הארץ משורדי הגדוד השישי, והיו מתגייסים חדשים ועלולים חדשים. השתדרתי לאמן אותם כמה שיטות מהר.

מאז החלטת החלוקה שהתקבלה בעצרת האו"ם ב-29 בנובמבר 1947, ניסו העربים לחסום את הדרך לירושלים. מוקוה ישראל עד קריית ענבים לא היה או שום יישוב יהודי, ועל הנדו שלנו הוטל להביא את שירות המזוון לירושלים. כל יום היינו עולים על הרכב ארבעה-חמשה בחורדים, ואחד או שניים היו נהרגים בדרך.

עם הכרזות המדינה ב-14 במאי הנדו כבר לא היה קיים. הוא נשלח להתארגנות מחדש במחנה 80 בפרדסיה. אני הגיעו לשם בסוף חודש Mai, כשהתחלת ההפוגה הראשונה, וקיבנתי מחלקה שאח אנשייה לא הכרתי כלל.

חשוב לדעת מה היה המצב: לקחו חבר אנשים, שלא מכירים זה את זה, ואחרי אימונים של עשרה ימים הכנסו אותם לקרב. וכשושוואלים היום מדוע וילולו בעולים החדשים, צריך לזכור את הרקע. אנחנו, הוותיקים, כבר היינו משופשי קרבות. אנחנו ידעו מה זה מלחמה. אבל הם עוד לא

ידעו. הייתה אווירה כזו בארץ, וכי שלא ח' או לא יבין זאת. הלא, את שאלת אם הייתה שם "פשה"? מלחמה אין לה חוקים ואין לה כללים, ולפעמים מבהיר שה"פשה" הכי נוראית היא הצלחה הכי גדולה. ברור, שאם נתמך היום ממරחek של חמישים שנה איך פלוגה של ששים איש חולכת ומסתערת על חטיבה ירדנית מאורגנת, עם ציוד ועם משורריינים ועם טנקים, ומצליה בכל זאת לכבוש את ההר, אני לא יודע אם אפשר לקרוא להו "פשה".

וניק היה במחילה שלי. אני ווכר את הפנים שלו. יש לי זיכרון ויזואלי. העربים הסתערו עליו והגינו ממש למרחק של שלושה-חמשה מטרים מיאתנו. וזה היה בלילה שבין 16 ו-17 ביולי. אני הימי מפקד המחלקה שקיבלה פקודה לחפות על הנסיגת של שתי המחלקות האחרות, ובסיום הימי שירק לנתק מגע ולצאת בעצמי. מצד ימין היו הטנקים הירדנים עם תותחים של שני פאנד, ולנו לא היה נשק נגד טנקים, שהוא יכול לחסל אותם. נשק זה היה בפלוגה אחרת. ואנחנו, אחרי שכבשנו את הגבעה, כל פעם הם ירו ואנחנו כל פעם נדרסנו אחרונית. הטנקים שליהם דרסו אותנו ומאתוריהם הלו ליגיונרים שהיו צבא סדר.

הרגע האחרון של נתום והניך היה כאשר אחרי פעם שלישי או רביעית, שהשריון הירדני עלו וירו علينا, והגנו ממש לקרוב מגע, הם זרקו אותנו חמישה מטר חורה, ועוד חמישה מטר חורה, ואו חתלינו על נסיגת, כי כבר תחילו לימודים בוקר וידענו שככל מי שיישאר שם בבוקר ישחט. נחום היה המקלען. והוא שכב עם מקלע ברן מאחוריו סלע וירה. אחריכך, כשחם כבר לקחו מיאתו חצי מהשלט, וכל פעם נסוגנו, והשתמשנו ברימונים ובפצצות שהערבים עצם השאירו, הוא נפצע. כשהשוגעה פקודה הנסיגת, היו לי חיללים מצד ימין והוא לי חיללים מצד שמאל, והוא שכב מצד ימין על המקלע. פנו, גיהנום ולא מילה. ואו הניך, האח שלו...

הלא: לא אה...
ואני כל הזמן חשבתי שהם היו אחיכי או הניך משך אותו, רצה למשור אותו, ואני אמרתי לו: "אני נותן לך פקודה נסיגתך אתה רוצה שהערבים

משפחה ששרה

امي רחל הייתה אחת מששת ילדיהם של יוסף שורץ ורבקה מרדך, תושבי ברודז שבפולין. בשל סיבה לא ידועה לי, נקראו כמה מילדי המשפחה בשם מרדך ואחרים בשם שורץ, וכך אירע שבן דודתי נוניק (נחום) נקרא שורץ. אמו של נוניק, מריאס-מניה שורץ (ליימי הורביץ) נולדה ב-1902. אחותה,AMI רחל מרדך ולימיים קמינסקי, נולדה ב-1904. אחריה נולדו שמואל, זוסה, ואיזה. סבי גויס לצבא הרוסי ב-1909 וחזר רק אחרי מלחמת העולם הראשונה ב-1919, ואו נולד פרויקה, הבן האחרון. שלושה מילדי יוסף ורבקה היגרו מפולין.AMI יצאה לצרפת ב-1936. האחות זוסה היגרה לאוגרנווא. האח שמואל שורץ יצא לארכ'ישראאל ב-1931. שלושת האחרים על משפחותיהם, מלבד בן דודני נוניק, ניספו כולם בשואה. הם נרצחו באקציה" הראשונה או השניה שבוצעה בברודז, ואיש אינו יודע איך בדיק ניספו. כל שידוע לי הוא שביב מת מרעב ומקור ב-1943 בגטו של ברודז. דודתי מריאם נספתה עם בעלה ושננים משלושת ילדיהם הקטנים בן ובת, הבן הבכור נוניק נותר בחיים לבדו - אחד וייחיד מכל משפחתו. זה כל מה שידוע לי על גורל בני משפחתיAMI.

אבי צבי (סשה) קמינסקי נולד בברדייצ'ב, דור שני לרבי לוי יצחק מברדיצ'ב מצד אמו. הוא היה אדם יוצא דופן ברוחבו השכלתו ושלט באחת עשרה שפות, לרבות יוונית עתיקה ולטינית. עברית ידע על בוריה. הוא היה בן תורה, בקי בתנ"ך ובתלמוד ואף בקבלה, וגם זאת היה מעוררת בחינם הפליטים. הוא הכיר מקרוב את זאב ז'בוטינסקי ועבד אליו עוד בהיותו ברוסיה, וכן גם היה ידידו של אלכסנדר קרנסקי, מי שהיה לימים ראש ממשלת רוסיה הדמוקרטית בימי ההפיכת הבולשביקית, והיה פעיל בסיעת שלו. הבולשביקים כלאו אותו בבית סוהר שם עוניה וחוכה קשות.

"הרנו אורת?" הוא, הניק קיבל איזה היסטריקה. הוא לא רצה לעזוב את נחום. הוא אהנו אותו בכחפיים, ואני משכתי אותו אליו. אני הייתי או בחור ברייא מאד, הייתי חזק כמו שור הבר, אבל לא יכולתי בשום אופן למשוך ולנטק אותו, ובאותו מן הייתה צריכה לפקד על המלחמה גם כן, כי כל פעם הטנקים שלהם התקרבו וירו.

לטנק יש שטח מת. אם אתה נמצא קרוב אליו במרחך שני מטרים ממנו, הוא לא יכול לפגוע ברך, כי הוא גובה עם האש של, ואני כבר הסתתרנו בשטח המת של הטנק, והוא היו לי ארבעה- חמישה איש מצד ימין, ארבעה חמישה איש מצד שמאל, ולאט לאט איבדתי את הקשר עם הניק וזה הייתה פעם אחרתונה שראיתי את שנייהם.

אני זכר איך לא יכולתי בשום אופן לנתק את הניק מנהום, וזה למרות אני הייתה חוק. עובדה, שימושתי את הסגן הפצוע שלי, מצלית, שקל אולי 90 קילו.לקחתי אותו על הגב.

אני ראייתי את כל הפצועים ואת כל הנפגעים רק עד השעה 12, כי אחריו קר, עד שע谢 4 בלילה, לסת לי להוציא את הבhor מצליח שהצלת את חייו.

הוא רצה להתאבד שם. קשה מאוד היה לצאת חי מהгинומות שם. אחר כך, כשהיינו על ההר, ראייתי איך הכהרים העربים שורפים את כולם, והרגים את כל הפצועים. אני לא יודעת מתי הרנו אותם ואיך הרנו אותם כי לא הייתה שם, אבל ראייתי שאספו אותם בעירמה ושורפו אותם.

אם היידנים קברו אותם, או לא, איןני יודעת.

של' הסתתרו במקומות שונים. במלון שבו גרו היתה שוערת ושם ל'יס' מוקן. אני מסרתי את שמה ל'יד ושם' והוא מונצח שם בין חסידי אומות העולם. לשוערת הזאת היה חדר קטן והיה בו ארון, ומאתורי הארון היה היה פתח למראתך, שם הייתה מאחסנת עצים ופחמים להסקת החדר. במרתף זהה היא איכנסה שמנוחה עשר יהודים. היא הייתה יוצאת לknoot במראתך זהה היא איכנסה שמנוחה עשר יהודים. הרוסים צרפתים לבדק אם מרככים בשכילים, ואמי ספרה לי, שפעם בא שוטר צרפתית לבדק אם במלון העולוב הזה יש יהודים, והיא ירקה לו בפנוי ואמרה: "אני מתבישת להיות צרפתית: פה אין יהודים, אתה תסתלק מפה" כך אישתו זו, שבוקשי ידעה לקרוא וכותבו, נקתה עמלה אצילה ותקיפה.

אותי מסרו בינו לביןם לכל מני מקומות מחבוא. בתחילת הימי בפריז אצל אשא צרפתיה, ממה מרין, שהחזיקה בדירותה ששה ילדים יהודים בחדר אחד. לא היו שם מים זורמים ולא היה בית שימוש. כולנו הינו עושים את צרכינו בסיר אחד וממה מרי הייתה מרווחת אותו השכם בוקר. ולילה לילה, מפחד הלשנה לגסטפו, הייתה מפורת אותנו בין שני בתים שונים - לא היה לילה אחד שישנו באותו מקום ואצל אותו אדם, וכך חיינו עד שיום אחד פשטה שמועה, שבפריס תחכצע "אקציה".

ב-16 ביולי 1942 - אני ממש זוכרת את היום, הייתה בת שלוש - נכנס אלינו שוטר צרפתית ואמר לאמי שהcin את עצמה ואתה, כי אבי לא היה ברשימה באותו יום. וזה רגע כל כך מפחד, ואבי ירד על ברכיו ובכלה, חיבק את רגלו של השוטר, נישק את נعلיו והת遁ן שלא ייקח ממנו, העיוור, את אשתו. למולנו השוטר בא לבנו, כי בדרך כלל הם היו באים בוגנות ואו כל אחד יכול להלשן על חברו, וצריך לדעת צרפתים רבים שיתפו פעולה עם הגרמנים. כנראה שהוא שוטר ריחם על האיש שנפל לרגלו, ועל האישה עם הילדה הקטנה שבזרעותיה, ואמר: "בסדר, תכינו את החפצים שלכם. אני חור בעוד שעה..."

במשך השעה הזאת עליינו למעלה, לкомה שלישית, אל שכן גוי שהסתיר אותנו, ועוד היום אני רואה לנגד עמי את אבי שם למעלה, שחרור כעורב במעיל שחור בכובע שחור, במשקפיו השחוריים ורק מקל העיוור שלו לבן,

המכות פגעו בעצם הראייה שלו והוא התעוור בהדרגה. בסוף שנות העשרים, כשהיה בן ארבעים ומשהו, ברוח מברית-המעוצבות והגיע לצרפת. בפריס הוא התפנס בעicker מהרצאות בנושאי יהדות, שהיה משמע בקהילות יהודיות בעירם שונות. אבי היה מעורב בחיי הקהילה היהודית בפריס, אך גם נהג לבקר בכנסיה הרוסית ושם היה פוגש את יידיז'ו הרוסים "הלבנים". בביתנו הסתophageו כל מני אנשים שהיו פעם "משחו" ברוסיה, זאת אף על פי שגרנו בחדר עולוב של שלושה על ארבעה מטרים בסרך-הכל. בתי השימוש היו מוחוץ ל"דירה" ומיטים וורמיז היו רק בחדר המדרגות.

הורי הכירו זה את זו ברובנו.امي הייתה או רוקה בת 31. מאה מות אמה, שנים רבות לפני כן, היא גידלה את כל אחיה ואחותיה. והנה באו מקרים והציעו לה להחלץ מבידודה על-ידי נישואים עם גבר היושב בפריס, עיוור וקשייש ממנה, שבא לרובנו להתראות עם אמו שישבה בעיר זו. היא נעהרה להיפגש איתו ולאחר היכרות קצרה נתנה את הסכמתה לנישואים. בשביבה זה היה מוצא ממצב לא נושא החתונה היה ברובנו, ב-1936, ומיד אחר-

כך הם נסעו לצרפת. בכאב לב ולבכי הייתהامي מספרת לי על אותה פרשה - איך היא הגיעה לפaris, למולון קטן ועלוב ברובע בלוייל, שם גר אבי, ואיך במשך ימים רבים היא לא יכולה לבשל, כי היה להם שם רק סיר אחד והיא, שבאה מבית דת, לא הייתה מסוגלת לבשל באותו כל גם חלביו וגם בשורי. היא סבלה מאוד.

עברו כמה שנים, ובאחד ביולי 1939 באתי לעולם. אבי לא רצתה ילדים. הוא אמר: "אני עיוור. כסף אין לנו, ואני כבר בן חמישים", אבל אימי אמרה לה: "אני בת שלושים ושתיים. בלי ילדים אין לי חיים. החתונתי כי לא הייתה לי משפחה.امي מהה כשהייתי בת שמונה-עשרה. אני רוצה ילדים". והוא ניצחה.

כך נולדתי לתוך המלחמה. בהתחלה הגרמנים היו עסוקים בפולין. לצרפת הם פלו במאי 1940, וכשהם התחילו לרדוף את היהודים, ההורים

חייבם גרמנים ואני צרחתי כל הזמן שאני לא רוצה להיות עם האשה הזאת, מפני שהיא יהודית והגרמנים יבואו לקחת אותה ואותי...

יום אחד - זה היה ב-1944 ואני בת חמש - הגענו אמבולנס של "הצלב האדום" לביתה של מריה, ואשה שיצאה ממנה נכנסת אלינו ואמרה שהיא באה להקחת אותה אל הורי. ממה מריה חשודה באשה זו שהיא שליחת של הגטו ולא הסכימה למסור אותה. האשה הראתה לה תמונה של יחיד עם הורי, שקיבלה מאמי, ואמרה שלאימי נודע כי האמריקנים עמדוים להפיץ את פריס והיא רוצה שהילדה שלה תהיה אתה בארץ'נשטי. מדם מריה השתקנה לבסוף ואני זכרת עד היום איך נסעה לארצ'נשטי על ברכי שליחת ההזאת של אימי.

לימים התברר לי, שאודה אשא, מדם בזשה, היהת נשיאת "הצלב האדום" הצרפתי. אשא אצייה זו קיבלת עצמה להעביר אותי לארצ'נשטי, מפריס, באمبולנס, בסכנה את חייה. כעבור זמן רב, ב-1990, פגשתי אותה

בהתרגשות רבה והיא או בת תשעים ושבע. אותו לילה פריס הופצצה קשה. רחוב גנסן, שבו עמד ביתה של ממה מריה, נהרס כולו. לפני שנרדע ליהו אוזקה ומריה והילדים שהיו אצליה ירדו לתחנת המטרו הקרוובה, עמוק באדמה, ששימשה מקלט.

גם בארכ'נשטי הייתה אוזקה, ואני זכרת שאימי עטפה אותה בשמיכה, נשאה אותה בזרועותיה, ואבי העייר אהו בידה, וככה רצנו וישבנו באיזה מקום עם הרבה מאוד אנשים על הריצפה, ושםענו את המטוסים ואת התהפוכיות.

אחרי שהחזר פריסامي הלכה ברגל מארכ'נשטי לפריס, כדי לחפש לנו חדד, ואחריך חזרה ברגל. כעבור שבועות אחדים נסענו לפריס בעגלת רתומה לסוס. היינו ארבעה, שלושתנו ומקם לויס, הגואה שהציגה את הורי בהסתירה אותנו במרתף דירתה. בך חזרנו לפריס, לחדר קטן ועלוב בדרךוב פיה, ברובע עשרים, ושם גרנו שלושתנו עשרים שנה עד עלייתנו ארץ'ה.

אחרי המלחמה ניסינו להסתדר ולהתחליל לחיות חיים רגילים, אבל אבי אושפזו מיד בbijiholim בשל אולוקס מדם וביעות לב, וחור הביטה רק

והוא יושב על כסא ומעשן ומעשן בשרשראת, ואני עומדת עלי'ה האת, גם היא מעשנת בעצבות, ואני שוכבת על המיטה עם הילדה של השכנים, ושתיינו בוכות מפני שאיננו רוצח לישוןزو ליד זו, וכך זה נמשך עד הבוקר. בבוקר הורי נסעו אליו דרומה, לעיירה באור ל'המן, למרחק כ-300 ק"מ מפריס, והפקידו אותו בידי משפחה צרפתית. מדי פעם אמרתי הייתה באה לבקר אותו ולשלם כסף למשפחה זו. כשהיצאה לדרכו הייתה פורמת את הטלאי הצחוב או מכסה אותו במעיל. סצנות הפרידה בסופם של ביקורים אלה היו לי קשות ממושוא. בכל פעם שאמי באה, לkrat פרידיה הייתה נצמדת בשתי ידי אל שמלה והיא הייתה פותחת בכוח את אצבעות, בלי

להסתכל עלי, מנתקת את עצמה ממנני ומסתלקת תוך שתיהן בוכות. אני זכרת שלילה אחד הרגשתי שמשהו מלטף אותו בשנתי. נבהלה מאד. חשבתי שמשהו רוצה לעשות לי משהו רע, והכתיידי וכרגלי את הדמות שנכנסה למיטה שלי לומר דבר, ליטפה אותה ונשarra ידי כל הלילה. רק כעבור חמישים שנה, כאשר בקשתי ממשה מאמי לספר לי על קורותיה בשנות המלחמה, והיא סיירה באמרה "מען דארף רעדן, מען דארף פרגעטען" - לא צריך לדבר, צריך לשוכות - נזכרתי באותו ערב שבו בא השוטר הצרפתי לקחת אותנו, ואמרתי שאיני יכולה לשוכוח את מראה אבי נופל לרגלי ובוכה, והוא נפתחה פתואם ואמרה: "איך אני יכולה לשוכוח את כל מה שהיה?" והוסיפה: "פעם הגעת לכהר, והוא מאוחר כל כך, וזה כבר ישנת, ורציתי לנשק ולהחבק אותו, ואיזה מכות ובעיטות אתה נתת לי אונ'"

כאשר שאלתי אותה מדוע לא הודהתה מייד, אמרה שהיא ידעה שלא אתן לה לлечת ואותה ללבכות ולצעק כמו בפעמים האחרות, כשהגיעה שעתה להיפרד מני, וזה יקרע את לבה.

במשך הזמן עברתי ממקום למקום. הורי הסתרו בכהר ארכ'נשטי למרחק כ-30 ק"מ מפריס. אני הובאתה בשלב מסוים חזרה לפריס אל ביתה של ממה מריה, הצרפתיה שהחזיקה ששה ילדים. בתקופה זו ידעתה של היהודית זה דבר לא טוב, וכשامي לקחה אותה לנסעה, היה בקרון הרכבת

כעבור שנה, ואמי הייתה הולכת לשוקים ומוכרת גרבו ניילון, חוטים וכל מני סידקית, שהייתה קונה בעיר טרואת, עיר הולדתו של רשי. היא הייתה נועלת את געליו של אביו, נעל אחת שחורה והאחרת חומה. לא היה לה אפילו זוג נעלים אחר משללה. אח'ריך אירגוני "ג'וינט" ו"או"ה" עודו לנו. אני נמסרתי לבית יתומים בקייז' ואחריך התחלתי ללימוד בבתי ספר יהודים. בಗל' מצבנו הקשה פטרו אותו משכר לימוד כל השנים.

אבי היה רוויזיוניסט, חסיד גדול של ז'בוטינסקי, ואמי הייתה סוציאליסטית, וכל הזמן היו ויכוחים פוליטיים בabitnu, אבל שניהם היו ציוניים. את חופשנות הקץ שלי בילדתי בקייטנה של ארגונים יהודים. כמה פעמים בילדתי בקייטנה של חב"ד, וכשהוחרתי דתיה למגורי קיבلت מכות הגנות מامي, מפני שדרשתי ממנה לחבוש פיה ואילו היא, אחרי השואה, התנתקה למגורי מכל דבר שרית דת נדף ממנה. אמי העדיפה לשלוות אותה לקייטנה של "הנוער הציוני", וכשהצטלבו לא היה מקום היה בקייטנה של תנעת בית"ר.

במשך עשרים השנה שגרתי עם הורי באותו חדר קטן, היו באים אליו מקרים ניצולי שואה, שנגנו לשוחח עם הורי על קורותיהם בשנות המלחמה. אני לא הייתי מסוגל לחשיב לסתורים הקשים האלה ולא אחת, כשהלא יכולתי לצאת מהבית בगל' השעה המאוחרת או בgal' הקור ששרר בחוץ, הייתי אומת את אוזני באכזבותי ובלבך שלא אשמע את הדברים.

כך עברו השנים. משסיימת את מסלול לימודי, שככל שתי שנות לימוד אקדמי, התחלתי לעבוד כדיילת קרקע ב"אל על" בפריס, וכעבור חודשים אחדים החלמתי לעלות לישראל. בארץ התקבלתי מיד לעובדה ב"אל על". הורי המתינו בפריס עד שקיבלו פיצויים מגרמניה, ובכספי זה רכשתי

עבור שלושתנו דירה ושניהם עלו ארצה. אמי ואחיה שמואל, שאחו אהבה מאוד, התאחדו. אבי לא נשארה נפש חייה מכל משפחתו. שלוש אחיות ובני משפחותיהם נתבעו בבאביה'אר, אחד נהרג בסטלינגראד ב-1942, ושני אחיהם, יעקב ומשה, שרדו ונפטרו

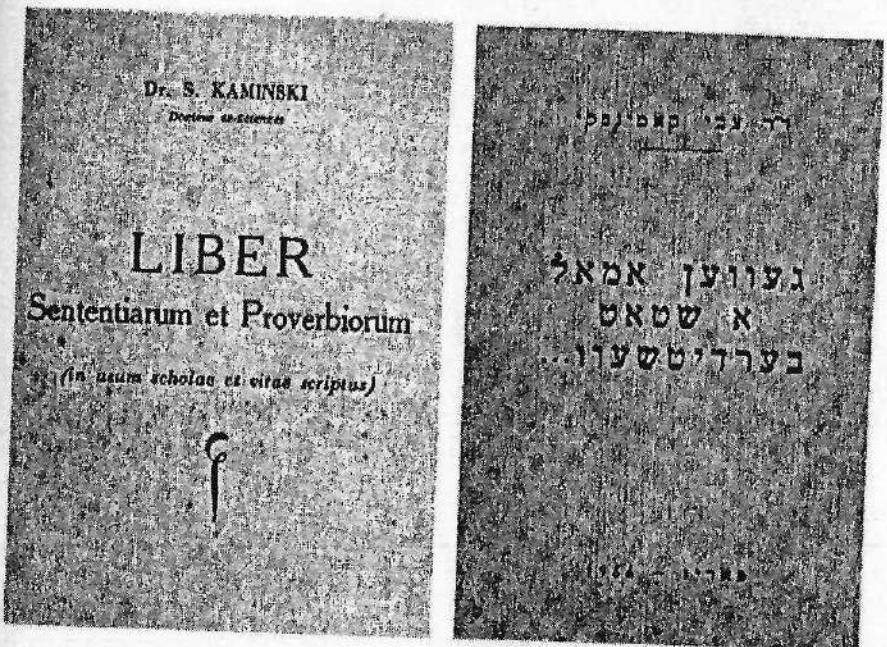
אני בין אבי ואמי – התמונה שבזכותה נמסרתי לנודם בושה

במוסקבה בשנתה ה-60.

באرض אביו פיתח קשרים הדוקים עם מספר רבנים וכשהוא נפטר ב-1973

הם ערכו לו לוויה של "צדיקים" ור��ו ריקוד חסידי סביבם.

בילדותי לא רציתי לשמוע את סיפור אביו על העבר, ועכשו אני כל כך מצערת שאין לי מי שיספר עלי. נשארו ברשותי רק שני ספרונים שכחוב בפריט, "היה הייתה עיר ברדיץ'", בו הוא מספר על עיר הולדתו, וקובץ אימרות ופיתגמים לטיניים.

امي המשיכה להיות עוד עשרים וחמש שנה ונפטרה ב-1998. רק פה, בארץ, שמעה מפי אחיה שמואל על אחינה נוניק, שרד את השואה, העפיל לארץ-ישראל, ישב במחנה מעצר בריטי בקפריסין, עלה ונפל בקרבות מלחמת העצמאות באור לטרון. את נוניק בן דודיו לא הכרתי, אך הרגשתי שאני מוכחה להציג לו יד זוכר.